

Pohjoinen cool venyy ja taipuu kirjallisuushistoriassa

Gunilla Hermansson & Jens Lohfert Jørgensen (eds) 2020: *Exploring NORDIC COOL in Literary History. FILLM Studies in Languages and Literatures*, Vol. 15. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 342 s.

2010-luvulla Pohjolasta tuli yhtäkkiä *cool*. Pohjoismaat kelpasivat matkakohteeksi, muotivirtausten lähteeksi ja sisustusinspiraatioksi, mutta myös yhteiskunnalliseksi ja poliittiseksi esikuvaksi, kun muun muassa vasemmisto Yhdysvalloissa etsi aatteellista intoa. Pohjoismainen sosiaalidemokratia vetosi anglosaksisessa kulttuuripiirissä niihin, jotka kaipasivat rakenteellisia uudistuksia; samanaikaisesti Pohjoismaissa vaalittu sukupuolten tasa-arvo veti puoleensa niitä, jotka keskittyivät identiteettipoliittisiin keskusteluihin. Pohjoismailla oli hallussaan 2010-luvulla haluttua pehmeätä valtaa: ne esitettiin koulutuksen, digitaalisten teknologioiden ja hyvinvoinnin ja onnellisuuden suurmaina. Kulttuuristen ja yhteiskunnallisten kehityssuuntien lisäksi Pohjolan nousuun vaikutti taitava markkinointi. Ilmaisu *Nordic Cool* tuotiin tarjotimelle Washingtonissa vuonna 2013 samannimisellä festivaaleilla, jonka järjestivät Pohjoismaiden neuvostot. Pohjoismaiden maabrändiryhmät jatkoivat *cool*-taikasanan takomista yhdessä ja erikseen. Esimerkiksi Suomi teki itseään tykö vuoden 2014 Frankfurtin kirjamesuilla, joiden teema oli ”Finland. Cool”.

Nyt *Nordic Cool* on löytänyt tiensä myös kirjallisuushistoriaan. Gunilla Hermanssonin ja Jens Lohfert Jørgensenin toimittama artikkelikokoelma pyrkii taustoittamaan ja kontekstualisoimaan pohjoisen cooliuden diskurssia ja löytämään sen ilmentymiä kirjallisuushistoriasta. Käsillä on siis maabrändiajattelun ja kirjallisuushistorian yhdistävä kokoelma. Valinta on rohkea, vaikka teoksen johdannossa toimittajat asemoivatkin kokoelman *Nordic cool* -diskurssia haastavaksi ja jopa kritisoivaksi hankkeeksi.

Kokoelma on jaoteltu seitsemään osioon: coolit tutkimusmatkat, cool luonto, cool ja dekolonisaatio, eroottinen cool, cool brändinä, sankarillinen cool ja cool estetiikkana. Teoksen artikkelit katsovat siis Pohjoismaiden kirjallisuushistoriaa erityisesti luonnon, erämaan ja selviytymisen näkökulmasta, mutta myös subliimin, kauneuden, vetovoiman ja tunne-elämän kautta. Kuten teoksen johdanto toteaa, on artikkeleita poimittu mukaan pikemminkin assosiaatioiden ohjaamana ja esimerkiksi cooliuden tai viileyden monimerkityksellisyyttä painottaen.

Henning Howlid Wærp avaa kokoelman tarkastelemalla Pohjoismaissa 1900-luvulla kirjoitettuja kaunokirjallisia kuvauksia matkoista arktiselle alueelle

ja kuvaa, kuinka erityisesti Ishavsromanista eli jäämeriromaanin lajityypistä voi löytää eurooppalaisen kirjallisuuden vastineen pohjoisamerikkalaisille rajaseutukertomuksille. Lars Handesten tarkastelee kolmen kansallisvaltion – Ruotsin, Tanskan ja Norjan – tapaa käsitellä 1900-luvun alun naparetkelijoita. Hän osoittaa, että erityisesti nykykirjallisuus on kaikissa maissa pyrkinyt purkamaan ja analysoimaan kansallissankareiksi kohotettujen tutkimusretkeilijöiden asemaa. Suomalainen kirjallisuus on teoksessa edustettuna muun muassa Heidi Grönstrandin artikkelissa, joka tutkii Philippe Guicheteau'n kaksikielistä teosta *Sunnuntaikirjeitä Suomesta: Courier de Finland* (1999). Artikkelisi esittelee kiinnostavasti sekä kaksikielisyyttä että kirjeromaanin lajia. Katarina Leppänen ja Kukku Melkas käsittelevät rationaalista suhdetta rakkauteen – eräänlaista eroottista ja emotionaalista viileyttä siis – Maria Jotunin ja Elin Wägnerin tuotannossa. Signe Leith Gammelgaard jatkaa teemasta artikkelissaan, joka pohtii taloustieteen ja rakkauden yhteenkietoutumista Herman Bangin romaanissa *Stuk* (1887). Sissel Furuseth esittää artikkelissaan, että toisin kuin eteläisessä kirjallisuudessa, jossa pohjoinen assosioituu vaaroihin, elää pohjoisessa kirjallisuudessa kertomus, jossa matka pohjoiseen yhdistyy pelastukseen ja selviytymiseen. Nykykirjallisuudessa tämä kertomustyyppi saa Furusethin mukaan uusia merkityksiä ilmastonmuutoksen ja muiden ympäristökriisien kautta.

Lähimmäksi *Nordic cool* -ilmiön erittelyä päästään artikkeleissa, joissa käsitellään Islannin nousua turistikohteeksi sekä kokoelman dekolonisoivia näkökulmia hyödyntävässä osiossa. Therese Svensson erittelee mielenkiintoisessa artikkelissaan Karin Boyen *Astarte*-romaanin asemaa suhteessa rotuun, valkoisuuteen ja sukupuoleen; Boyen modernistinen teos vuodelta 1931 on yhä hämmästyttävän ajankohtainen. Andrea Castron artikkeli tarkastelee Pohjoismaihin liitettyjä mielikuvia fin-de-sièclen argentiinalaisessa kirjallisuudessa ja valottaa siten kiehtovasti sitä, kuinka pohjoisuuteen liitetyt ideat ovat liikkuneet mantereelta toiselle ja osallistuneet kansallisten projektien rakentamiseen myös latinalaisessa Amerikassa.

Artikkelikokoelmassa on siis aineksia moneen, ja teos puoltaa paikkaansa erityisesti kirjallisuuden ylijärjestyksestä sekä ekokriittisistä tai ympäristöhumanistisista aiheista kiinnostuneen hyllyssä. Kokoelma kytkeytyy kirjallisuudentutkimuksessa käytyyn keskusteluun erilaisten kansallisten ja alueellisten kirjallisuushistorioiden merkityksestä. Teos kommentoi myös nationalismia ja sen rakentumista. Pohjoismaat, Pohjola ja pohjoisuus jäivät kuitenkin hieman taka-alalle, sillä venyvä ja taipuisa cool vie kokoelmaa mennessä. Ylipäätään *Nordic cool* on käsitteenä ja diskurssina sellainen, että se palvelee vain tiettyjä analyysejä. Näistä voi mainita esimerkiksi Gunilla Hermanssonin erinomaisen artikkelin laulusta ”Värvindar friska”, jonka asema ruotsalaisessa kulttuurissa on kanoninen. Monen muun artikkelin kohdalla kytkös jää ohueksi ja toispuoleiseksi, niin että kirjoittajat tarttuvat joko pohjoisuuteen tai viileyteen

mutta harvemmin molempiin. ”Nordic coolin” kriittinen luentakaan ei oikein onnistu, koska tarttumapinta 2010-luvun markkinointimielikuvan ja kirjallisuuden välillä on vähäinen.

Kokoomateoksen vaelteleva fokus näkyy eritoten viileää tai kylmää tunne-elämää käsittelevässä osiossa: Osio käsittelee tunteiden hallintaa ja sankaruutta korostavia kertomuksia, kuten viikinkisaagoja, kruunustaan luopuneen kuningatar Kristiinan elämää ja tuotantoa, sekä vuosikymmeniä vankeudessa viruneen prinsessa Leonora Christinan muistelmateosta *Jammers Mindeä* (1869). Näiden mainittujen tekstien tunnerekisteri näyttää kuitenkin kumpuavan hyvin eurooppalaisesta, ellei jopa eteläisestä perinteestä. Viikinkisaagoissa näkyy keskiajan marttyyrikertomusten vaikutus, kun taas Leonora Christinan kirjoitusten taustalla vaikuttaa stoalainen ja kristinuskoa siihen yhdistänyt uusstoalainen ajattelu. Kuningatar Kristiinan aatemaailma asettuu Carin Franzénin artikkelissa ranskalaisen libertinismin ja Descartesin rationalismin viitekehyksiin. Pohjoinen viileys ja intohimottomuus onkin siis kaikkea muuta kuin pohjoista. Niin kiinnostavia ja ansiokkaita kuin osion artikkelit ovatkin, eivät ne oikeastaan liity artikkelikokoelman aiheeseen. Hyväntahtoinen lukija voi lähestyä osiota pohjoisuuden ja siihen liitettyjen assosiaatioiden purkamisena tai jonkinlaisena emotionaalisen kylmyyden kulttuurihistoriana, ja etenkin jälkimmäisenä se on kyllä erinomainen.

Sarianna Kankkunen